

Trafikverket

781 89 Borlänge

Beslut

Datum 2018-08-27

Dnr RAA-2018-1688

Skyddsbestämmelser för det statliga byggnadsminnet Fåglaviks station, Hudene 36:1, Herrljunga kommun, Västra Götalands län

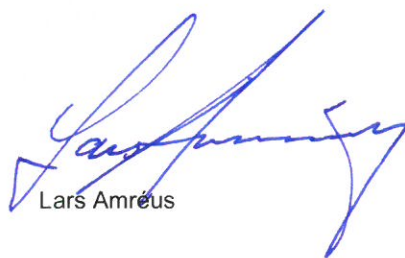
Riksantikvarieämbetet beslutar med stöd av 6 § förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen att skyddsbestämmelser enligt här bifogade förslag ska gälla för Fåglaviks station.

Redogörelse för ärendet

Enligt beslut av regeringen 2018-03-29 är Fåglaviks station skyddad som statligt byggnadsminne.

Ett förslag till skyddsbestämmelser remitterades 2018-04-19 till den förvaltande myndigheten Trafikverket som inte haft något att erinra mot förslaget.

Beslut i detta ärende har fattats av riksantikvarien Lars Amréus efter föredragning av handläggaren Jan Karlsson. Även avdelningschefen Qaisar Mahmood och t.f. enhetschefen Solveig McKenzie har varit med om den slutliga handläggningen.

Lars Amréus

Jan Karlsson

Riksantikvarieämbetet

Storgatan 41

Box 5405

114 84 Stockholm

Tel 08-5191 8000

E-post registrator@raa.se

Hemsida www.raa.se

Org.nr 202100-1090

Plusgiro 599 94-4

Bankgiro 5052-3620

Bilaga:

Skyddsbestämmelser med bilaga

Kopia till:

Länsstyrelsen i Västra Götalands län
Västergötlands museum
Herrljunga kommun
RAÄ/Bebyggelseregistret

Bilaga 1, RAÄ dnr RAÄ-2018-1688, 2018-08-27

Skyddsbestämmelser för det statliga byggnadsminnet Fågloviks station, Hudene 36:1, Herrljunga kommun, Västra Götalands län

Byggnadsminnet omfattar följande byggnader inom det område som avgränsats på bifogade karta, se bilaga 2.

1. Stationshus
2. Uthus
3. Uthus
4. Jordkällare

Följande skyddsbestämmelser ska gälla för byggnadsminnet:

1. Området med mark och vegetation ska vårdas och underhållas så att dess utseende och karaktär inte förvanskas. Området får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras så att områdets kulturhistoriska värden minskas.
2. Byggnaderna ska vårdas och underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart på ett sådant sätt att byggnadsminnets kulturhistoriska värden bevaras.
3. Byggnaderna får inte helt eller delvis rivas, flyttas, byggas om, inte heller byggas till eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
4. I byggnaderna 1-3 får stommen inte rivas, byggas om, göras ingrepp i eller ersättas med annat material.
5. I byggnaderna 1-3 får ingrepp i eller ändring av äldre planlösning eller äldre fast inredning inte göras.

Om det finns särskilda skäl får, enligt 7 § förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen, byggnadsminnet ändras i strid mot skyddsbestämmelserna. Ansökan om tillstånd till sådan ändring lämnas på en särskild blankett till Riksantikvarieämbetet.

Begreppsförklaringar

Med *vård och underhåll av byggnader* avses åtgärder för skötsel som behövs för att vidmakthålla en byggnads tekniska egenskaper och utseende. Underhåll avser både arbeten som måste göras vid upprepade tillfällen och speciella åtgärder som ska hålla byggnaden i gott tekniskt skick. Till underhåll räknas inte åtgärder som tillför en byggnad nya egenskaper, till exempel en ny kulör. Exempel på underhållsåtgärder är: ommålning, putslagning, lagning av tak och utbyte av skadade delar, dock inte omläggning av alla takytor eller omputsning av hela byggnaden.

Med *material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart* avses material och metoder som ursprungligen användes när en byggnad eller byggnadsdel uppfördes. I de delar av byggnadsminnet där kulturhistoriskt relevanta material fortfarande används får dessa inte ersättas med andra material. Med metoder avses bland annat bearbetning av trä, framställning av fönsterglas och applicering av puts och färg.

Med *stomme* avses byggnadens konstruktiva/bärande delar såsom bjälklag, balkar, pelare, valv, takstolar, bärande ytterväggar och bärande innerväggar, murar, murstockar och grundkonstruktioner. Till stomme räknas inte de ytskikt som finns på bärande konstruktioner, till exempel putslager, färgskikt och golvmaterial.

Med *planlösning* avses det sätt rummen eller utrymmen i en byggnad är fördelade och belägna i förhållande till varandra. Med förändring avses till exempel rivning av väggar, trappor, upptagning eller igensättning av dörröppningar, ändring av kommunikationsvägar, rumsformer och rumsvolymer samt delning av rum med väggar eller bjälklag.

Med *fast inredning* avses det varmed byggnaden blivit försedd, om det är ägnat till stadigvarande bruk för byggnaden eller del av denna. Fast inredning omfattar till exempel dörrar, fönster, lister, taklister, paneler, golvbeläggning, eldstäder och kakelugnar.

Med *mark och vegetation* avses den jord som omger byggnaderna med eller utan beläggning och anlagd växtlighet.

Motivering

Fåglaviks stationshus är det enda bevarade av en tidig stationshustyp som ritades av SJ:s arkitektkontor. Dessa typhus byggdes efter den första stambanan genom Sverige. I Fåglavik finns hela stationsmiljön kvar med stationshus, uthus, jordkällare och trädgård. Byggnaderna är till största delen välbevarade och sammantaget har denna miljö ett högt kulturhistoriskt värde.

Anläggandet av stationen i Fåglavik hade stor betydelse för uppväxten av samhället under senare delen av 1800-talet.

Historik

År 1854 beslutade riksdagen att staten skulle bygga och ansvara för ett antal större järnvägslinjer, stambanor, genom Sverige. Mindre järnvägslinjer skulle drivas av enskilda bolag sedan staten godkänt etableringarna. Staten kunde även stötta privatbanorna genom att bevilja fördelaktiga lån. Syftet var att skapa ett statligt kommunikationsnät inne i landet, som genom enskilda banlinjer skulle sammanbindas med hamnstädernas sjöfart. Direkt efter beslutet påbörjades från ändstationerna stambanebygget. Genom att undvika redan etablerade orter och förlägga stationerna i obebyggda områden skapades tillväxtcentra där stambanornas stationer blev knutpunkter för de statliga och privata järnvägslinjerna. Järnvägen medförde sänkta transportkostnader och möjligheter till ny lokalisering av industrin och nya ekonomiska resurser.

Järnvägsbyggandet innebar att nya byggnadstyper måste utvecklas för verksamheten samt för stora mängder av gods- och persontransporter; stationshus med eller utan personalbostäder, hotell- och restaurangbyggnader, avträdeshus, godsmagasin, lokstall, vattentorn, ställverk, verkstäder, banvaktarstugor och andra boställsbyggnader.

Den första stambanan, Västra stambanan mellan Stockholm och Göteborg, invigdes i sin helhet 1862. Samhället Fåglavik växte upp vid stationen som öppnades 1858. Stationen hade anlagts där stambanan korsade den gamla allfarvägen mellan Borås och Skara, mitt i den gamla allmänningskogen Edsveden. I början var orten en knutpunkt för spannmålshandel, men efter att Fåglaviks glasbruk öppnats 1874 växte ett brukssamhälle fram. Glasbruket tillverkade slipade och oslipade småglas och flaskor, samt senare fotogenbelysningsglas, flaskor och hushållsglas. Glasbruket i Fåglavik lades ner 1978, och därefter har samhällets invånarantal och näringsliv minskat. Fåglavik som hade omkring 350 invånare i början av 1930-talet har idag ca 70 invånare. Stationshuset är numera nedlagt.

Kulturhistorisk beskrivning

Stationshuset är ett av de fyra små stationshus som byggdes enligt den så kallade Partillemodellen. Ritningarna till dessa typhus togs fram av SJ:s chefsarkitekt Adolf W. Edelsvärd. Byggnaderna uppfördes med en bottenvåning i tegel och en mindre övervåning i trä. Huset saknade vestibul, istället använde man tredje klassens väntsal för detta ändamål. Planens mittparti med denna väntsal och expedition flankerades av två delar som innehöll andra klassens väntsal respektive personalbostad om ett rum och kök. Bostaden hade även ett rum på övervåningen. Ganska snart övergav dock SJ att bygga bostäder i stationshusens bottenvåningar, då man bland annat insåg begränsningar att utvidga stationerna.

Stationshuset i Fåglavik är en röd tegelbyggnad i två plan. Vind och källare saknas. Huset är grundlagt på en sockel av natursten och har en stomme av tegel. Hela stationshuset hade ursprungligen ett tak belagt med tegelpannor. Taket har dock på senare år bytts ut mot ett plåttak på delar av stationen, men inte på högre delen. Fönstren är 2-glas fönster av trä. Huset har en skorsten av tegel. Övervåningens träpanel är vitmålad.

På fasaden mot banan är yttertaket utdraget och hålls upp av flera pelare av trä. Denna detalj påminner närmast om en pergola och ger en behaglig skugga vid varmare väderlek.

Bottenvåningen innehåller väntsal, expedition och resgodsexpedition samt en lägenhet om tre rum och kök. Ett sovrum till lägenheten finns dock på övervåningen.

En tillbyggnad av tegel i ett plan utfördes under slutet av 1800-talet, åtminstone före 1912, då samhället bytte namn från Foglavik till Fåglavik. Tillbyggnaden innehåller också expeditionslokaler.

På fastigheten finns även två uthus och en jordkällare samt rester av en trädgårdsanläggning.

Det större uthuset (2) är grundlagt med en sockel av natursten och har en rödmålad träfasad som täcker en timrad trästomme. Taket är täckt med korrugerad plåt. Delar av innergolvet är täckt med betong. I ena hörnet står ett sköljkar i betong. En större skorsten i tegel finns i uthuset liksom ett vedeldat tvättkar och ett badkar. Tvättkaret har flyttats från ett betongfundament i direkt anslutning till skorstenen.

Det mindre uthuset (3) är grundlagt med en sockel av natursten och är uppdelat i fyra mindre rum. I mitten står en pelare av tegel som håller upp taket. Fasad och innerväggar består av trä, taket består av eternitskivor. Dörrarna in till de fyra enheterna är utförda av diagonalställd träpanel och idag grönmålade. Fasaden i övrigt är vitmålad.

Jordkällaren (4) består av ett rum med innermått 2,5×3,5m. Väggarna består av murad natursten och är ca 0,5 m tjocka. Ovanpå jordkällaren finns en enklare takkonstruktion av trä täckt av tegelpannor.

I anslutning till det mindre uthuset finns rester bevarad av trädgårdsanläggning. Vid uppfarten framför stationshusets västra fasad finns en rundel med väl bevarat vårdträd som sägs ha planterats när stationen uppfördes.

